

RUTAS URBANAS

RUTA MODERNISTA
RUTA MARINERA

SADA

Edita:
Concellería de Turismo de Sada

Textos:
Antonio Martínez
Santiago Villanueva

Fotografía:
Antonio Martínez
Iván Fandiño
Pablo Cabrera
Memoria de Sada

Deseño:
Antonio Martínez

Impresión:
Deputación da Coruña

1ª Edición: xaneiro 2017

ÍNDICE

	PÁX.
RUTA MODERNISTA	3-4
A TERRAZA	5-6
RÚA RÍO - REP. ARXENTINA - LAGOA	7-8
"A CALLE MAYOR" (RÚA LINARES RIVAS)	8-9
SALÓN MODERNO	10
PRAZA DE ESPAÑA	11-12
BARRÍE DE LA MAZA	13-14-15
A TENENCIA MODERNISTA	16-17-18
A TENENCIA MARIÑEIRA	19
RÚA LUGRÍS FREIRE	20
RÚA JOSÉ MONZO	21
RÚA DA IGREXA	22
RÚA DA ESTRELA	23-24
PRAZA DA PEIXERÍA	23-24
A SOLANA	26
AVDA. SADA Y SUS CONTORNOS	27-28-29-30
O BARRIO DE FONTÁN	31
RÚA DAS FLORES	32-33
SANJURJO BADÍA	34-35-36-37
CASTELO DE FONTÁN	38-39-40
RÚA DE ABAIXO	41
PORTO PESQUEIRO	42
VIDA MARIÑEIRA	43-44
PORTO DEPORTIVO	45
CASA POLLÁN	46
RUTA POLO INTERIOR	47

Teléfonos de interese:

Concello de Sada:

981620075

Oficina de Turismo:

638421054

Casa da Cultura:

981619115

OMIX:

981620331

Urxencias:

061

Centro de Saúde:

981621900 - 981621792

Policía Municipal:

981622484

Policía Nacional:

091

Garda Civil:

981620766

Emerxencias:

112

Servizo de Emerxencias Municipal:

981648341 - 607438457

Taxis Sada:

981620710 - 981624477

Estación Autobuses A Coruña:

981184335

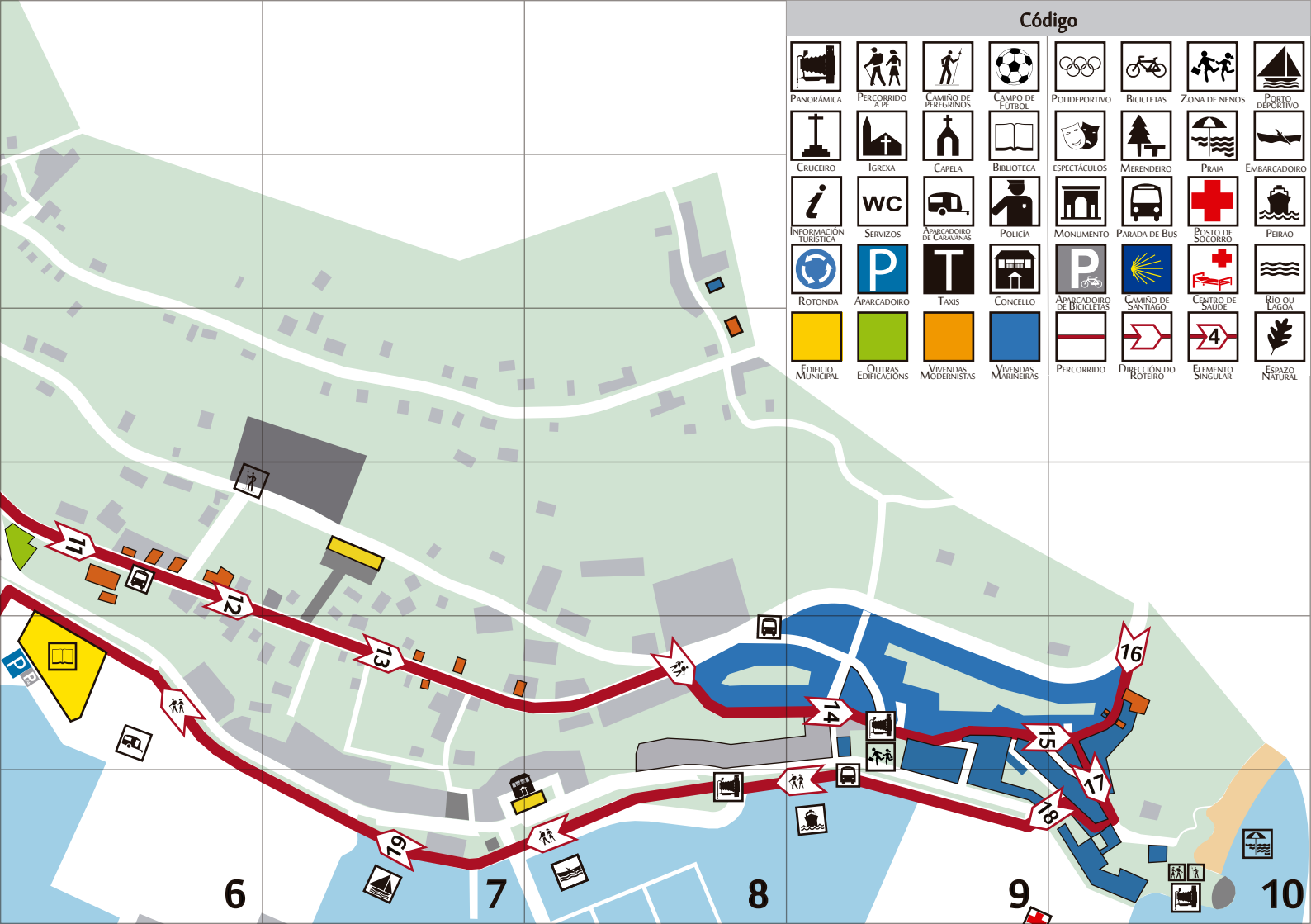
Estación de Tren A Coruña:

902320320

Aeroporto de Alvedro:

981187200

PANORÁMICA	PERCORRIDO A PE	CAMINO DE PEREGRINOS	CAMPO DE FÚTBOL	POLIDEPORTIVO	BICICLETAS	ZONA DE NENOS	PORTO DEPORTIVO
CRUCEIRO	IGREJA	CAPELA	BIBLIOTECA	ESPECTÁCULOS	MERENDEIRO	PRAIÁ	EMBARCADOIRO
INFORMACIÓN TURÍSTICA	WC	SERVIZOS	APARCADOIRO DE CARAVANAS	POLICÍA	MONUMENTO	PARADA DE BUS	POSTO DE SOCORRO
ROTONDA	APARCADOIRO	TAXIS	CONCELLO	APARCADOIRO DE BICICLETAS	CAMINO DE SANTIAGO	CENTRO DE SAÚDE	RÍO OU LAGOA
EDIFICIO MUNICIPAL	OUTRAS EDIFICACIÓNS	VIVIENDAS MODERNISTAS	VIVIENDAS MARINEIRAS	PERCORRIDO	DIRECCIÓN DO ROTEIRO	ELEMENTO SINGULAR	ESPACIO NATURAL

O Modernismo foi un movemento artístico que se estendeu por Europa e América nas últimas décadas do século XIX, e que acadou o seu esplendor coa entrada do novo século.

A pesares do seu breve florecemento, caracterízase por ser unha arte global con manifestacións na Literatura, na Música e nas Artes Plásticas, no campo da Pintura, o Cartelismo, a arte do vidro, xoias, cerámica, deseño de mobiliario, obxectos decorativos, de tapices, Moda e na Arquitectura.

O desenrolo deste estilo ven impulsado polo gran auxe económico que se experimenta neses anos, derivado dunha industria florecente que ocasiona o enriquecemento dunha burguesía urbana e industrial, que potenciará este estilo arquitectónico como símbolo do seu poder.

O Modernismo ou o tamén chamado “Art Nouveau”, oponse ás correntes artísticas vixentes ata entón, tentando contrarrestar co seu marcado acento decorativista, a rixidez e severidade de formas arquitectónicas anteriores.

Este carácter esténdese tamén a aspectos estruturais dos edificios, non será un estilo puramente decorativista, senón que integrará tamén unha preocupación pola organización dos espazos interiores.

Os novos materiais empregados (principalmente vidro, ferro e madeira) e o avance da tecnoloxía posibilitaron unhas estruturas máis atrevidas pero firmes, un tratamento da distribución espacial do interior máis libre e funcional.

Nembargantes, a súa máxima expresión acadaráa na profusión decorativa das súas fachadas, na superficie poden presentar liñas sinuosas ou abrir grandes fiestras e baleiros con miradoiros e balconadas, sen preocuparse pola simetría e con decoración a base de materiais en cores (cerámica, ou vidros), cemento, ferro forxado ou madeiras traballadas con formas que se inspiran na Natureza (guirnaldas, follas de árbore, caras...).

A chegada do Modernismo a Sada será máis tardía e virá o abeiro de dous importantes acontecementos, relacionados entre sí, os cales supuxeron un importante pulo económico e social para a vila.

Un foi a instalación da liña de tranvía Sada — A Coruña, fundamental para o desenvolvemento comercial de Sada.

O primeiro tranvía chegou a Sada o 31 de decembro de 1922.

O último tranvía saíu de Sada no mes de setembro de 1957.

O traslado (por medio de carros de bois) e a posterior instalación do edificio A Terraza en 1919-20 polo empresario sadense Manuel Zapata Montero na Avenida das Mariñas, baseado no concepto ideado por Pedro Mariño en 1922, coincide coa inauguración o 29 de xuño de 1923, da liña do tranvía Sada - A Coruña.

Este feito marcou, non só a vida da vila, senón tamén o estilo construtivo dos edificios que na vila se realizarían durante varias décadas.

A Terraza formou parte das construcións de quioscos e pavillóns de estilo modernista (Quiosco Alfonso, Pavillón Lino...), construídos en A Coruña durante as primeiras décadas do século XX, concretamente en 1912.

Situábanse nos Xardíns de Méndez Núñez, coñecidos popularmente polo “Relleno” pois eran terreos gañados ao mar.

O Ministerio de Cultura tentou declarar A Terraza Monumento Histórico Artístico Nacional no ano 1975, e máis tarde a Xunta de Galicia no ano 1995, aínda que o expediente nunca chegou a resolverse.

Este edificio foi ideado polo arquitecto Antonio López Hernández, e sufriu diferentes modificacións desde a súa concepción orixinal.

Construído a base de ferro, madeira e cristal, é actualmente a xoia do Modernismo Galego.

É fiel ao “Art Nouveau” que busca novos materiais e formas sinuosas nas súas edificacións.

Ten un andar baixo, onde se sitúa a barra da cafetería, restaurante e zona de servizos, e un andar superior de catro metros de altura libre, totalmente diáfana, que tivo diferentes usos ao longo dos anos, desde salón de baile a salón de actos, de tertulias, cafetería...

Estes quioscos e pavillóns foron concibidos para o ocio; eran lugares para estar e contemplar a vida cidadá dunha sociedade en plena efervescencia como era a de A Coruña dos anos vinte, na que tiña cabida dende o café cantante, o cinematógrafo ou o posto de refrescos.

A Terraza continuou esta liña e dende a súa instalación en Sada ata os anos 60 foi un salón de baile, continuando despois como Cafetería e Restaurante ata a actualidade.

Un dos aspectos máis interesantes desta primeira planta é a policromía dos cristais das diferentes fiestras na súa parte superior:

Cristais de cor verde, vermello, amarelo, azul, laranxa... crearon un ambiente cálido ao ser atravesados pola luz exterior e madeira policromada cunha inspiración naturista, con detalles florais que se inspira nas vides galegas.

As dúas prantas do edificio comunícanse mediante unha escaleira interior, centrada coa porta principal, que se bifurca a dereita e esquerda mediante un descanso intermedio.

Remátase o edificio cunha serie de cimbras forxadas, de clara inspiración “Art Decó”, con forma de cicloide.

Estas estruturas sustentan o teito, en tempos de lona embreada e substituída no momento do traslado por láminas de zinc.

Actualmente podemos contemplar a sétima e derradeira modificación no proxecto orixinal dende a súa construción en A Coruña.

A restauración feita por Carlos Fernández Gago en 1983, recuperou as cores orixinais e reformou con novos ventanais os volumes destinados a servizos (aseos cociña e almacén), cunha estrutura de formigón.

2

2.- Vivenda na Rúa do Río, 11 (Situación no mapa: E3)

Vivenda de dous andares e baixo cuberta, entre medianeiras. Posúe planta rectangular e cubrición a dúas augas.

A disposición de vans é regular cunha estrutura de dous eixos en planta baixa.

O segundo andar consta de tres xanelas, a central de maior tamaño, con balaustrada na liña de paramento ornamentada con motivos xeométricos realizados en formigón.

As carpinterías son de madeira, pintadas con alegre colorido. Destaca a profusa decoración sobre as xambas, onde destacan os motivos vexetais e as caras. Os muros atópanse enfuscados e pintados en cor clara, co zócalo en cor escura. A cornixa con voo superior constitúe o remate de fachada.

Na cuberta destaca a existencia dun elemento atípico da arquitectura popular, pero característico desta zona, a bufarda en posición central que serve para iluminar o baixo cuberta.

3.- Vivendas na Avda. República Arxentina, 23 e 30: (Situación no mapa: E2).

Edificacións de planta rectangular e volumetría sinxela con dous andares.

Sitúanse ao longo da estrada, entre medianeiras.

Os muros atópanse enfuscados e pintados, e a fachada ten unha estrutura de tres eixos cunha disposición dos vans regular, coa porta de acceso en posición central.

Os ocos son de grande tamaño con carpinterías de madeira de alegre colorido.

Os linteis das ventás de planta baixa posúe esquinais redondeados.

No andar superior destacan os balcóns con varandas de formigón moi ornamentadas, o central sobre ménsulas e os laterais na liña de paramento.

Cabe destacar a profusa decoración ao redor dos ocos e sobre os linteis.

A cubrición resólvese a dúas augas con tella cerámica curva.

3

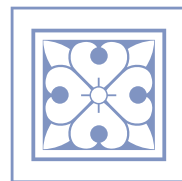
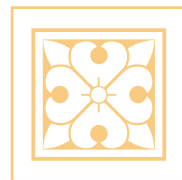
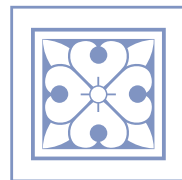
4.- Vivenda na Rúa do A Lagoa, 33 (Situación no mapa: D2)

Vivenda de tres andares, entre medianeiras con pranta rectangular cunha estrutura de tres eixos e cubrición a dúas augas. No primeiro andar aprécianse ménsulas soportando o dintel.

O segundo andar consta de dúas ventás coroadas por cresterías con almenas e unha balaustrada na liña de paramento ornamentada con motivos xeométricos realizados en formigón.

No terceiro andar xorden dúas fiestras simétricas no lado esquerdo, adornadas con motivos vexetais.

4

Patrimonio para a lembranza: Edificio de Correos: (Situación no mapa: D3)

No inicio da “Calle Mayor” (hoxe Linares Rivas) atopábase outro edificio singular.

O antigo Edificio de Correos, o cal era outro dos edificios modernistas que rematou por ser derrubado coa febre da construción.

Foi construído por D. Manuel Zapata Montero (Quen trouxo a Terraza a Sada). Nun dos seus baixos estaba a Oficina de Correos e noutro, a popular mercería de Claudina.

Chegados á altura dos números 17,15, 13 e 11 da Rúa Linares Rivas (Situación no mapa: D2), atopamos un grupo de vivendas de estilos variados, de diferentes épocas, e que pasan desde a arquitectura de influencia urbana de finais do S. XIX e comezos do S. XX, ata pequenas vivendas de influencia modernista; tamén atopamos vivendas de estilo racionalista de mediados de século, de pranta rectangular, balconadas, sinxeleza formal e liñas depuradas.

5.- Vivenda na Rúa Linares Rivas, 8 (Situación no mapa: D3)

Vivenda de dous andares e baixo cuberta, entre medianeiras, de planta rectangular, estreita e longa.

A planta baixa sufriu modificacións na súa imaxe orixinaria coa incorporación dun local comercial, que abriu unha xanela de grandes dimensións e engadiu un elemento ornamental que percorre a fachada.

No andar superior sitúanse tres ocos con un balcón corrido de formigón e outro oco exento no esquinaleiro.

Trátase dun oco de grandes dimensións en posición central con respecto ao balcón, e dúas fiestras estreitas aos lados.

O balcón apóiase en ménsulas molduradas e consta de varanda composta por balaústres torneados de formigón con decoración de tipo vexetal. Os laterais rematan en arco e a cornixa en voo posúe numerosas ménsulas decorativas de pequeno tamaño.

Na parte superior e nun segundo plano atópase a balaustrada do baixo cuberta. Cabe destacar a existencia de liñas horizontais en toda a fachada, realizadas no enfusado de cemento e pintadas en cor branca, pintando os paramentos lisos noutra cor alegre. Outros elementos como o balcón, a liña de forxado e do lintel no segundo andar e a cornixa, píntase en branco destacando a horizontalidade do conxunto.

Hoxe en día, o seu baixo alberga a tenda de roupa e telas Modesta, aberta no ano 1910.

5.- Salón “Moderno” (Edificio Auditorium) (Situación no mapa: D3)

Sada sempre se distinguíu polo seu ambiente festivo e por iso contaba a principios de século pasado con varias salas para baile, Teatro, Revista e Cine. Un destes edificios, ubicado na rúa Linares Rivas, nº 4-6 é representativo dunha época na que nacen novas alternativas de ocio e na que Sada cobra importancia pola súa ampla oferta neste sector, foi o Café e Salón Moderno.

O edificio foi inaugurado orixinalmente en 1907 e reformado en diversas ocasións. Foi o centro neurálxico de Sada durante décadas.

Na planta baixa, na fachada que dá á Rúa Linares Rivas, albergou sempre unha cafetería, un novo concepto de establecemento (afastado da tradicional taberna) que chega a Sada a comezos do século XX.

No andar superior estivo instalada a escola do Pósito Marítimo Terrestre de Sada, o precedente da actual Confraría de Pescadores. Tamén o Xulgado Municipal e, ao longo de cinco décadas, o propio Concello, incluso operou como praza para venda de produtos, aínda que finalmente funcionou como discoteca.

A parte traseira do edificio estivo adicada sempre a salón de baile, un espazo multifuncional no que se realizaban tamén espectáculos de variedades, Teatro, Cine... E servía como auditorio para a celebración de asembleas e actos políticos, sobre todo na II República.

Na fachada presenta elementos modernistas nos linteis das portas, nos adornos en cemento representando os raios solares, sempre en grupos de tres, na traballada cornixa superior, nas carpintarías das portas, con complexas formas que foxen das liñas rectas e semellan lembrarnos a Gaudí, ou nos ferros dos balcóns, con motivos vexetais.

Na pranta superior sitúanse balcóns en cada fiestra con balaustradas de ferro ornamentais. Os ocos enmárcanse con elementos decorativos con deseños xeométricos que destacan pola súa gran calidade artística.

5.- Patrimonio para a lembranza: (Situación no mapa: E3).

A Praza de San Roque (Hoxe Praza de España)

foi sempre un dos centros neuráxicos da vila de Sada, desde aquí botábase o famoso Globo das festas de agosto. O último no ano 1963. Tamén é un lugar moi ligado á Cultura, xa que aquí naceu no N°13, Manuel Lugrís Freire, escritor e fundador da Academia Galega. Máis tarde, o 3 de agosto de 1935, inaugurábase o Ateneo de Cultura, sociedade onde se desenvolveron desde tertulias, charlas e mítines ata excursións e verbenas. Gozou da presenza de oradores como Otero Pedrayo ou Xoán Antón Suárez Picallo, presidente do Ateneo.

5.- Vivenda, Praza de España, 12 (Situación no mapa: E3).

Vivenda de dous andares e baixo cuberta, con pranta rectangular e cubrición a dúas augas con disposición de vans regular, e cunha estrutura de tres eixes en planta baixa, e tres portas. No segundo andar a estrutura de ocós non mantén a relación de pranta baixa. No lateral ábrese un van que consta de tres xanelas baixo o mesmo lintel, con balaustrada na liña de paramento ornamentada con motivos xeométricos realizados en formigón. No outro lateral sitúase unha soa fiestra con balaustrada coas mesmas características. As carpinterías son de madeira, pintadas con alegre colorido, e os linteis, realizados en formigón, posúen unha lixeira ornamentación. Os muros atópanse enfusados e pintados en cor branca, co zócalo en cor escura. A cornixa con voo superior constitúe o remate de fachada e na cuberta destaca a existencia dun elemento característico desta zona, a bufarda en posición central que serve para iluminar o baixo cuberta.

5.- Capela de San Roque (Situación no mapa: E3).

Capela de pranta rectangular dunha soa nave. A estrutura resólvese mediante muros de carga de cachotería enfusados con cantería á vista en esquinais e ocós. A cubrición é a dúas augas con tella cerámica curva. A fachada principal presenta un esquema pentagonal, no eixo vertical central superpóñense unha porta de acceso con arco rebaixado, unha fiestra con arco de medio punto, un óculo e un campanario con estrutura de ferro.

A cornixa superior ten forma arqueada e posúe pináculos de cantería rematando os esquinais. Rompendo esta cornixa sitúase a torre formada por unha estrutura que semella un enreixado modernista, con dúas campás e remate superior de cruz.

5.- Vivenda, Praza de España, 17

Vivenda de catro andares, de planta rectangular, estreita e longa. En planta baixa posúe unha disposición regular de tres eixos. A porta de acceso ás vivendas e un local comercial que consta dunha porta e unha ventá.

Este andar viuse modificado con respecto á súa imaxe orixinaria.

Os tres andares superiores manteñen a mesma composición de vans, en cada un ábreanse tres ocos estreitos e próximos, e un oco exento de maior dimensión.

No primeiro andar, os tres ocos xuntos posúen un balcón corrido sobre ménsulas ornamentadas, e balaustrada realizada en ferro con motivos decorativos de tipo vexetal entre machóns de formigón.

O antepeito da xanela exenta consta desta mesma balaustrada de ferro decorada, situada na liña de paramento.

O terceiro andar tamén mostra estas balaustradas excepto no cuarto andar, que carece de ornamentación.

Cabe destacar a existencia de liñas horizontais en toda a fachada, realizadas co enfoscado de cemento e pintadas en cor branca deixando tramos verticais lisos pintados noutra cor.

Anos 20. Nenos xogando na praza de España

Anos 20. Praza de España en festas. Pódese ver o antigo palco da música ao fondo.

7B a 7F.- Bifurcación da ruta (Situación no Mapa D,C,B 3)

Chegados a este punto, podemos desviarnos á esquerda , a través da Avenida Barrié de la Maza, principal vía de acceso por onde pasaba a liña do tranvía, e atopar outro grupo de vivendas de diferentes estilos a ambos lados da estrada.

Ou ben, seguir en liña recta cruzando a estrada en dirección Rúa Praciña do Conde.

7b

7B (Situación no Mapa C3) Avda. Barrié de la Maza, 9 “El Sabor Extremeño”

Edificación de tres andares, entre medianeiras, de pranta rectangular e cubrición a dúas augas.

Os muros atópanse enfoscados e pintados combinando o branco e cores alegres. A estrutura de fachada é de tres eixes, cunha disposición dos vans regular. En pranta baixa ábrese unha porta en posición lateral e dúas grandes fiestras con linteis en forma de arco rebaxado. As carpinterías son de madeira e posúen varandas de ferro con motivos ornamentais. No segundo andar destaca a existencia dunha galería de madeira cunha decoración de tipo xeométrico que se estende todo ao longo da fachada. O derradeiro andar posiblemente sexa un engadido posterior, xa que non continúa a estrutura de fachada. Consta de dous grandes fiestras laterais con outras tres de pequenas dimensións no tramo central, todas elas rematadas con vidros con forma de arcos de medio punto.

Decóranse con molduras horizontais e a fachada remátase cunha cornixa con elementos ornamentais.

Anos 20. O tranvía entrando polo Pedregal
(Avda. Barrié de la Maza)

7B (Situación no Mapa D3) Grupo de vivendas na Avda. Barrié de la Maza, entre os números 10 e 20 fronte ao edificio anterior, atopamos unha serie de vivendas de arquitectura tradicional, de finais do S. XIX e principios do S. XX, onde destaca a situada no número 20, puramente modernista. Trátase dunha vivenda de dous andares, entre medianeiras, de pranta rectangular, e cubrición a dúas augas. A disposición de vans en fachada é simétrica. En planta baixa sitúanse dúas portas de acceso, unha en cada extremo, e no centro ábrese dúas grandes xanelas. Posúe linteis rectos, as portas son de madeira e as carpinterías das fiestras orixinarias substituíronse por unhas de aluminio. Na pranta superior destaca un balcón con antepeito de formigón decorado con motivos xeométricos. Péchase mediante carpintería de madeira formando unha galería de tres vans centrais con dous laterais. A ambos lados sitúanse dúas portasdair con carpintería de madeira e balcóns de formigón. Posúe varandas constituídas por balaústres torneados de formigón cunha lixeira decoración de tipo vexetal. Os muros atópanse enfoscados e pintados en cor branca, co zócalo en cor escura. A cornixa superior voa de maneira considerable.

Conxunto de vivendas en Barrié de la Maza 7c-7d (Situación no mapa: A3, B3)

Se proseguimos a ruta polo lado esquerdo da calzada, atopamos outro conxunto de vivendas de arquitectura heteroxénea.

Desde as vivendas modernistas situadas nos números 41,51-53 e na Rúa Tejas 18, (7d) onde atopamos a derradeira nesta zona, pasando pola arquitectura tradicional das situadas nos números 73,75,77, e as racionalistas nos Nº 87, e a Chaburra Nº1.

Fóra desta ruta, en dirección NO, a uns 400 m., poderemos atopar outras vivendas modernistas situadas en Riovao, nos Nº 47,67,68, e 70.

A vivenda situada no Nº 41 (Situación no mapa: 7c), consta de dous andares, entre medianeiras.

Posúe planta rectangular e cubrición a dúas augas. Os muros resólvense con cachotería enfuscada e pintada con cantería en xambas, linteis e zócalos de planta baixa. A disposición de vans é regular, cunha estrutura de tres eixes. No andar baixo ábreanse dúas portas e unha fiestra, con linteis en forma de arco rebaixado e carpinterías de madeira. No segundo andar destaca a existencia de dúas galerías laterais e un balcón en posición central. Posúen motivos decorativos executados en formigón. Accédese ao balcón a través dunha portadaire no paramento de fachada e protéxese cunha varanda de balaústres de formigón. Cabe destacar a cornixa moldurada superior que constitúe o remate de fachada.

Cruzando a beirarrúa, e regresando dirección Este, atopamos outro conxunto racionalista nos Nº 66,68, unha vivenda mariñeira no Nº52, e outras catro de arquitectura tradicional nos Nº. 42,38,36,34. (7e)

Fin da bifurcación 7e-7f (Situación no mapa: B4, C4)

Chegados a este punto, seguiremos uns 200 m. en dirección NE, subindo pola Avda. Párroco Villanueva, ata chegar a Rúa da Igrexa, onde poderemos continuar a ruta polo Casco histórico da Tenencia.

Desde a Praza de España, e cruzando en liña recta, **(Situación no mapa C-D,4)**, chegamos ao Barrio histórico da Tenencia, onde atopamos unha mestura de vivendas tradicionais mariñeiras e modernistas que abarcan desde a Praciña do Conde, ata a Rúa da Igrexa, rematando na Praza da Pescadería (9).

Na Praciña do Conde 10, esquina con Rúa Oriente, atopamos a primeira casa Modernista, a antiga confitería Mora. Este edificio de pranta rectangular formando a esquina dunha mazá. Consta de dous andares. A fachada posúe gran interese pola súa notable calidade artística e de deseño. Trátase dunha fachada con disposición regular e simétrica de vans. Os ocós son de gran tamaño en planta baixa con marcos de cantería labrada, á vista e enreixado decorativo superior. O primeiro andar caracterízase pola existencia de balcóns en cada fiestra soportados por ménsulas decoradas.

A ornamentación reflexa elementos vexetais, pintados en branco que destacan co paramento pintado dunha cor máis escura. Remata o conxunto unha cornixa moldurada con pequenas ménsulas e pezas cerámicas de cores.

7

Patrimonio para o recordo:

Nesta pequena praza existiron numerosos negocios, xunto da “Confitería Mora” podíamos atopar os “Ultramarinos Pollán” e a “Casa de Amador”, que xunto o seu irmán “Juancito” eran os pintores de Sada naquela época, xunto a esta estaba a mercería “Villa de Sada”.

Fronte a ela atoparíamos unha das vivendas modernistas máis representativas de Sada.

A casa de María Golán. Nun dos seus baixos atopábamos a tenda de telas de Josefa e Paco Golán, e no outro baixo, unha funeraria onde vendíanse ataúdes.

Pegada a esta atoparíamos a casa da familia Sanjurjo Badía, onde máis tarde situaríase o taller de reloxos do Sr. Vicente Brandariz e ao fondo a tenda de “Ultramarinos Gayoso”.

Continuando o percorrido polo Barrio Histórico da Tenencia, atopamos un conxunto de vivendas modernistas situadas nos N° 12,15,17 e 19 da Rúa José Monzo e no N° 10 da Rúa Lugrís Freire. (Situación no mapa C4,D4)

Vivenda Rúa Lúgrís Freire, 10

Vivenda de dous andares, entre medianeiras, de fachada lisa. Posúe planta rectangular, estreita e longa e con reducida superficie. Os vans posúen unha disposición regular, na pranta baixa so posúe unha porta e unha xanela con enreixado. Consta ademais dunhas fendas decorativas realizadas sobre o paramento. Na pranta superior ábrense dúas fiestras con xardineiras en ferro e molduras superiores ornamentais executadas en cemento. Todas as carpinterías son de madeira. Os muros están enfoscados e pintados en cor alegre coas molduras e zócalo pintados noutras cores.

Vivenda Rúa José Monzo, 12

Vivenda de tres andares, de pranta rectangular. Os vans posúen unha disposición regular, no andar baixo posúe unha porta e unha fiestra con antepeito realizado en ferro e motivos ornamentais de tipo xeométrico. Na pranta superior ábrense dúas portas con balcón de formigón de liñas rectas e molduras horizontais. Constan dun antepeito cego cunha zona de balaustrada de ferro como a da pranta baixa. Os linteis son rectos con escasa decoración. A planta superior posúe un balcón pechado con carpintería todo ao longo da fachada, de liñas rectas e depuradas. A pesares de que as fiestras son de directriz vertical, no conxunto domina a horizontalidade. Consta de antepeito cego e cornixa con voo, realizado en formigón, con gran sinxeleza formal. As carpinterías son de madeira e os muros atópanse pintados en cores alegres destacando as liñas horizontais en branco.

Vivenda Rúa José Monzo, 15

Vivenda de tres andares, que comparte características coa edificación anexa, de formas máis simples. Trátase dunha planta rectangular, estreita e cubrición a dúas augas. En pranta baixa so posúe unha porta e unha fiestra con linteis rectos decorados. No segundo andar destaca unha galería cunha profusa ornamentación que ocupa toda a fachada. Consta dun antepeito de formigón con capiteis con motivos vexetais. No tramo central sitúanse tres estreitas ventás no fronte e dúas nos laterais, separadas por columnas de formigón con capiteis cunha decoración de volutas. Na zona superior sitúase unha cornixa con decoración de tipo xeométrico. O terceiro andar sitúase desprazado formando unha terraza compartida coa vivenda anexa. Posúe un antepeito de formigón na liña de paramento, cunha zona superior con varanda de ferro de liñas simples e paramentos exentos de elementos decorativos. A fachada está pintada nunha cor alegre onde destacan os elementos ornamentais e as liñas horizontais en branco. A cornixa con voo e realizada en formigón rematada a fachada.

Vivenda Rúa José Monzo, 17

Vivenda de dous andares, de pranta rectangular moi alongada e estreita, e cubrición a dúas augas. A disposición de vans en fachada é regular, sinxela e simétrica. En pranta baixa sitúase a porta de acceso e unha xanela. No andar superior ábrense dúas portas a dous balcóns de formigón apoiados sobre ménsulas cunha ornamentación de tipo vexetal. Os dous posúen varandas de balaústres torneados de formigón de formas simples. Os linteis teñen forma rectangular con decoración. O remate de fachada realízase mediante un elemento que marca a horizontalidade e destaca pola súa profusa ornamentación situada entre machóns de formigón. Os cerramentos lisos atópanse enfoscados e pintados nunha cor alegre, co zócalo en cor escura e os elementos ornamentais en branco.

Vivenda Rúa José Monzo, 19

Vivenda de tres andares, entre medianeiras, de pranta rectangular moi alongada e estreita, e cubrición a dúas augas. A disposición de vans en fachada é regular, sinxela e simétrica. En pranta baixa sitúase a porta de acceso e unha ventá con balaústres de formigón no antepeito. Na pranta superior ábrense dúas portas a dous balcóns de formigón apoiados sobre ménsulas cunha ornamentación de tipo vexetal. Os dous posúen varandas de balaústres torneados de formigón. Os linteis das portas únense ás ménsulas ornamentais que suxeitan os balcóns do terceiro andar. Éstos balcóns configúranse do mesmo xeito que os do segundo andar, os linteis das portas carecen de decoración. A fachada remata cunha cornixa en voo. Os cerramentos son lisos e atópanse enfoscados e pintados nunha cor alegre, co zócalo noutro material e os elementos ornamentais en branco.

No Barrio Mariñeiro da Tenencia, un dos núcleos mais antigos de Sada, atopamos un conxunto de rúas comprendidas entre A Praciña do Conde e a Praza da Peixería.

Situados en plena Rúa José Monzo, coñecida a comezos do S. XX coma “Calle del Puerto”, observamos como parten catro rúas desde esta, ata a Avda. da Mariña; Sol, Estrela, Arenal e Igrexa, as cales, gardan relación co mar e cos elementos que os mariñeiros empregaban para se orientar.

Esta era unha rúa onde as casas de estilo mariñeiro de finais do S. XIX, coas súas tradicionais balconadas de madeira, convivían coas modernas construcións do “Art Nouveau”.

Hoxe en día, aínda podemos atopar algunha destas vivendas mariñeiras, así coma edificacións de influencia urbana que recollen o testigo desta clase de arquitectura tradicional.

Aquí era costume sentar nos portais e facer tertulias cos veciños, e atopar desde tendas de ultramarinos, ata un salón de baile onde ensaiaba a primeira Coral que tivo Sada: A “Troula”.

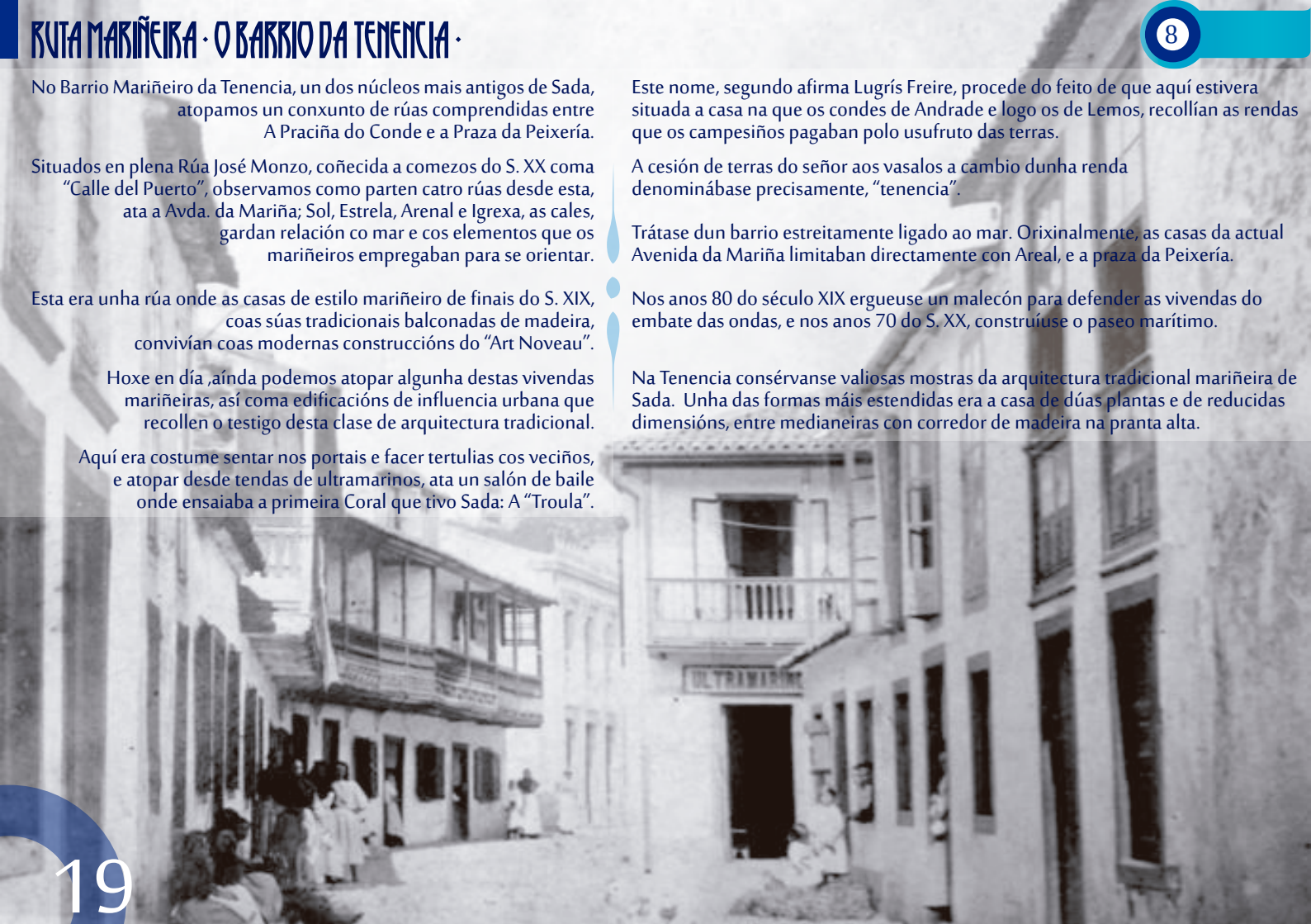
Este nome, segundo afirma Lugrís Freire, procede do feito de que aquí estivera situada a casa na que os condes de Andrade e logo os de Lemos, recollían as rendas que os campesiños pagaban polo usufruto das terras.

A cesión de terras do señor aos vasalos a cambio dunha renda denominábase precisamente, “tenencia”.

Trátase dun barrio estreitamente ligado ao mar. Orixinalmente, as casas da actual Avenida da Mariña limitaban directamente con Areal, e a praza da Peixería.

Nos anos 80 do século XIX ergueuse un malecón para defender as vivendas do embate das ondas, e nos anos 70 do S. XX, construíuse o paseo marítimo.

Na Tenencia consérvanse valiosas mostras da arquitectura tradicional mariñeira de Sada. Unha das formas máis estendidas era a casa de dúas plantas e de reducidas dimensións, entre medianeiras con corredor de madeira na pranta alta.

Vivenda Rúa Lugrís Freire, 12

Vivenda mariñeira de dous andares, entre medianeiras, de pranta rectangular, estreita e longa e de reducida superficie.

A disposición e regular nos vans e na fachada e sinxela con portasdares de madeira. Apréciase a anterior existencia dun balcón de lousas de pedra.

Vivenda Rúa Lugrís Freire, 14

Vivenda mariñeira de tres andares, rematando a esquina. Posúe pranta rectangular de gran dimensión e vans de disposición regular e sinxela, con dúas portas e unha ventá na planta baixa e tres portasdaire de madeira balaustrada interior de ferro con motivos decorativos.

Consta de tres ventás de madeira de menores dimensións e un testeiro de forma irregular con dúas fiestras no segundo andar, unha na derradeira e outra no baixo cuberta, todas de pequenas dimensións e tornachoivas superiores.

Conxunto de Vivendas Calello Venus, 1,3,5,8,10

Agrupación de vivendas mariñeiras entre medianeiras, de dous andares e fachada lisa, de fachada regular e sinxela, con carpinterías de madeira no paramento e contras de madeira cara ó exterior, con muros enfuscados e pintados en cores claras coas carpinterías e recercados en alegres coloridos.

Vivenda Rúa do Sol, 5

Vivenda mariñeira de dous andares, entre medianeiras, de pranta rectangular, estreita e longa e de reducida superficie.

A disposición e regular nos vans e na fachada e sinxela con porta e ventás con ornamentais.

O derradeiro andar posúe motivos decorativos e carpinterías con madeira pintada na liña de paramento.

Vivenda Rúa do Sol, 9

Vivenda mariñeira de dous andares, entre medianeiras, de pranta rectangular, estreita e longa e de reducida superficie. A cubrición resólvese a dúas augas con chapas de fibrocemento. Caprinterías de madeira con contras cara ó exterior na pranta baixa e de aluminio na superior.

Vivenda Rúa Lugrís Freire, 18-20

Vivenda de catro andares, compartindo medianeira con outra edificación, de fachada lisa.

Posúe planta rectangular.

Os dous primeiros andares posúen unha disposición regular, os dous superiores son engadidos posteriores.

Posúe unha porta e unha xanela na pranta baixa con linteis rectos de formigoón lixeiramente ornamentados.

No segundo andar destaca un balcón corrido con antepeito de formigón e ferro. Ábrese unha porta e unha fiestra cos mesmos linteis que na pranta baixa.

As carpinterías tradicionais de madeira substituíronse por unhas de aluminio.

Nos seguintes andares sitúanse ventás rectangulares diferentes entre elas e o resto. Destaca a cornixa a cornixa en voo sobre pequenas ménsulas decorativas entre o terceiro e cuarto andar e os linteis de alegre colorido.

Vivenda Rúa Lugrís Freire, 22

Vivenda de tres andares, de planta rectangular compartindo medianeira con outra edificación. O primeiro andar posúe unha porta de acceso no extremo e dúas fiestras ao seu carón. As xambas, rectas e de profusa decoración, forman figuras xeométricas facendo xogo co enreixado das xanelas. Destaca a cornixa en voo pintada en cor que separa esta pranta da derradeira, posiblemente un engadido posterior.

Vivenda Rúa José Monzo, 31

Vivenda mariñeira de tres andares, entre medianeiras, de planta rectangular, estreita e longa e de reducida superficie. Disposición regular nos vans e na planta baixa ten unha porta e ventá con linteis en forma de arco rebaxado. Dúas portasdaires con balcóns na segunda planta, executados con lousas de pedra no muro e balastradas de ferro ornamentais. O último andar posúe galería de madeira con motivos decorativos e carpinterías con madeira pintada.

Vivenda Rúa José Monzo, 33

Vivenda mariñeira do S. XIX, de dous andares cunha soa porta e ventá na planta baixa e corredor na planta superior apoiándose sobre tres canzorros de madeira, e tres esteos que sosteñen a cuberta e entre eles unha varanda de madeira de balaustres torneados. Os laterais péchanse nun costal con vidro e no outro cun muro cego. No parlamento atópanse dúas portas que comunican co corredor e as carpinterías sitúanse na liña de paramento con contras cara ó exterior.

Vivenda Rúa José Monzo, 36

Vivenda mariñeira de tres andares formando o remate en esquina da mazá. De planta rectangular e dúas fachadas con vans de disposición regular, con dúas portas na planta baixa e unha ventá, todas elas de madeira e linteis con forma de arco rebaxado. Posúen balastradas de ferro no paramento e no último andar, encontramos grandes ventás en cada lateral. Os muros enfoscados e de cores claras dispoñen de liñas marcando os forxados pintados en vivas cores.

Regresando polo desvío 7f da ruta, atopamos na Rúa da Igrexa,
(Ubicación no mapa C4)

dúas vivendas de estilo modernista, as situadas nos Nº 17 e 24.

Vivenda Rúa da igrexa, 17

Vivenda modernista de tres andares de pranta rectangular moi alongada e estreita cunha estrutura de tres eixos, cunha porta de acceso na pranta baixa rodeada de dúas fiestras a cada lado con linteis rectos.

Na pranta superior sitúase un balcón con varanda de balaústres torneados e dúas galerías con antepeitos de formigón con ornamentación xeométrica e carpinterías separadas mediante capiteis decorados con motivos vexetais protexidos cunha cornixa en voo.

Na terceira pranta, atopase un balcón corrido con balaustres, e no paramento tres portas de linteis rectos.

A fachada remata cunha cornixa en voo con ménsulas decorativas con cerramentos lisos de cor branco e co zócalo e molduras en cor laranxa.

Vivenda Rúa da igrexa, 24

Vivenda modernista de dous andares de pranta rectangular, compartindo medianeiras con outra edificación. Disposición de vans regular e de tres eixos, cunha porta de acceso en posición central na planta baixa, con dúas xanelas, unha a cada lado.

Na pranta superior abrense tres portas con balcóns de formigón, sobresaíndo o central.

Todas as carpinterías son de madeira e de cor alegre a excepción da porta de acceso, substituída por unha de aluminio.

Os linteis posúen uha lixeira decoración vexetal e os muros pintados de cor branca co zócalo en cor escura.

A cornixa superior, voa de forma considerable.

Vivenda Rúa da Igrexa, 21

Vivenda de tres andares, entre medianeiras, con corredor de pranta rectangular estreita e longa, con reducida superficie. A disposición de vans e sinxela e na pranta baixa posúe unha porta de madeira e unha fiestra con carpintería de aluminio. No segundo andar ábreanse dúas portas a un corredor apoiado sobre ménsula que ocupa o ancho da fachada. Posúe balaustres torneados de formigón e as portas constan de carpintería de madeira e linteis de formas rectas. A pranta superior corresponde a un engadido posterior executado sobre a cornixa de cuberta.

Os muros atópanse enfoscados e pintados en cor branca, destacando os zócalos e linteis pintados con máis coloridos.

Vivenda Rúa da Estrela, 7

Vivenda de tres andares, que corresponde coa tipoloxía de “casa mariñeira” de fachada lisa.

Con porta e fiestra na pranta baixa e dúas nas seguintes, que diminúen de tamaño segundo se ascende.

Todas as carpinterías son de madeira, e os marcos teñen forma de arco alintelado con muros enfoscados e de cor alegre.

A cubrición resólvese a dúas augas.

Vivenda Rúa da Estrela, 9

Vivenda de tres andares, que corresponde coa tipoloxía de “casa mariñeira” con balcóns. De pranta rectangular, estreita e longa e con reducida superficie e vans dispostos de maneira regular. Na pranta baixa abrense unha porta e xanela con enreixado e na superior, dúas portas daires con balcóns que posúen balaustrada de ferro ornamental. No último andar posúe dúas fiestras de menor dimensións con balaústres de cemento no antepeito. As carpinterías son de madeira e os marcos con forma de arco alintelado. Os muros están enfoscados e pintados en cor alegre.

Vivendas Rúa Portales 7-9

Vivendas de dous andares, que corresponde coa tipoloxía de “casa mariñeira” de fachada lisa.

Na pranta superior portas daires executados con lousas de pedra introducidas no muro, e balaustradas de ferro ornamentais.

Os muros son enfoscados e pintados en cores alegres. As carpinterías son de madeira coas contras cara o exterior.

Vivendas Rúa Portales 8-6

Vivendas modernistas de dous andares, de fachada lisa con porta e xanela na pranta baixa de forma paralela entre elas.

Na vivenda no N°6, a mellor conservada, aprécianse balaustres de formigón na liña de paramento e xambas ornamentais.

Dispón de muros enfoscados en alegres cores e carpinterías e recercados resaltando a cor branca.

Na vivenda situada no N°8, diferénciase da anterior co cerramento da fachada, aínda que conserváronse os linteis con motivos ornamentais, as carpinterías de madeira foron substituídas por unhas de aluminio. Os muros atópanse enfoscados e a cornixa posúe un voo destacable.

Grupo de Vivendas na Praza da Pescadería

Vivendas de dous andares, de fachada lisa e muros enfoscados de alegres cores e cubrición a dúas augas con vans regulares.

Con porta e ventá na pranta baixa e dúas fiestras na superior. Todas as carpinterías de madeira, foron substituídas na maioría dos casos por carpinterías de aluminio. Unha das vivendas posúe un corredor de pedra con muros de cachotería de xisto e cantería a vista e contras cara ó exterior.

Trátanse de vivendas estreitas de reducidas dimensións, sinxelas pero con encanto.

No S.XIX e principios do S. XX, na antiga “Plaza del Relleno”, hoxe Praza da Peixería, podíamos contemplar como os veciños recollían con sellas e caldeiros a auga da fonte, formando largas colas, debido a inexistencia de auga corrente.

Neste lugar, as mulleres da época salaban as sardiñas, robalo e demais peixe recollido polos mariñeiros, para vender logo en subastas ó aire libre.

Moi preto, situábase a sede da Revista quincenal Mariñana, fundada por Eduardo García Ramos o 1 de xaneiro de 1925, e que contaba con colaboradores destacados como Luguís Freire, Ramón Suárez Picallo, Antón Vilar Ponte ou Manuel Freire Calvelo, entre outros intelectuais da época. Foi unha das máis exitosas publicacións dos anos vinte, moi seguida pola emigración, e que falaba das costumes, novas e fotografías, cultura, ocio, etc.

Moi preto atopábase tamén, a soada fábrica de gaseosas “La Barrosa” e a Fabrica de salazón de “San Claudio”, hoxe desaparecidas.

Antigo edificio de actividades portuarias: O Cargadoiro/A Solana (Ubicación en mapa: D6)

Edificio racionalista con cubrición a catro auguas de aspecto singular. Consta de planta cuadrangular adaptada á parcela e dous andares. A fachada principal dá ó mar, ante a que fora rampa de carga e descarga de embarcacións pesqueiras, a rampa do Cargadoiro. Na composición da fachada domina a horizontalidade, a pesares de que a disposición dos ocos sexa vertical. Isto pódese observar no elemento de protección das fiestras do primeiro andar ou no voo da cornixa de remate. Cabe destacar a decoración das carpinterías dos ocos mediante motivos xeométricos, así como o óculo do andar superior que recorda os ocos dos barcos.

Os barcos levaban unha lancha de remos a remolque da embarcación principal.

Neste punto descargaban as lanchas, e as mulleres preparaban as caixas con xeo para a súa distribución nas fábricas de salazón e para enviar a toda a Península e o estranxeiro

10

Os sadenses que emigraron a Nova lorque no século pasado, constituíron o 19 de maio de 1913 a "Sociedade Sada y sus Contornos" co único obxectivo de potenciar a educación da súa vila natal. A idea da construción do edificio xurdiu ese mesmo ano, pero abriu as súas portas 14 anos despois.

Esta sociedade quería construír unha escola cun sistema educativo laico e un plan de ensinanza moderno. Durante anos, estes emigrantes, coas cotas dos seus socios e algunhas festas en Nova lorque para recadar fondos foron reunindo o diñeiro necesario para por en marcha o proxecto, manifestando que a escola nunca podería ser vendida nin transferida.

A Sociedade, presidida por Ramón Montero Calza, abriu unha delegación en Sada para realizar os trámites da construción e administración dos bens, chamada a Sociedade de Instrución e Apoio de Sada e os Seus Contornos.

En 1920 realizouse o proxecto para construír o colexio, pero polo seu elevado custe o proxecto inicial modificouse para construír un edificio máis pequeno.

O 1 de outubro de 1922, colocouse a primeira pedra e o 4 de setembro de 1927, inaugurábase oficialmente a escola; un edificio cun estilo arquitectónico modernista, en cuxa fachada se aprecia un corpo central máis elevado que os laterais.

Deseña este corpo central un arco curvado de doelas simuladas, flanqueado e sostido por pilastras.

Coroase cun templete a base de pilastríñas culminadas por óculos.

Os corpos laterais, como central, terminan en balaustradas centradas, baixo as que se abren ventás flanqueadas e divididas por pilastras, e o interior está presidido por unha ordenación racionalista do espazo.

As aulas encóntranse todas orientadas cara a luz, existindo no centro unha cúpula, a que se accede mediante escalinata, que serve de referencia ao espazo restante, proxectando unha luz cenital que inunda de claridade o interior.

Durante a Guerra Civil o edificio foi incautado e aínda uns anos despois da guerra, servía de acuartelamento aos soldados.

Por xestións realizadas polo alcalde Miguel Pérez Sanjurjo o edificio foi entregado ao concello o 11 de xuño de 1946, para dedicalo a escolas públicas, fin para o que fora construído.

11

Na súa inauguración, participaron varios intelectuais da época, entre eles, o poeta sadense Manuel Lugrís Freire, que foi tamén presidente de honra da escola.

12

Continuando a ruta pola Avda. Sada y sus Contornos, atopamos un grupo de vivendas de transición que discorren ao longo de esta estrada.

(Ubicación no mapa: D6,E7).

12

A primeira delas, xusto fronte ás escolas, no Nº11 da Avda. Trátase dunha vivenda modernista de dous andares de planta rectangular moi alongada e estreita cunha estrutura de tres eixos cunha porta de acceso na planta baixa rodeada de dúas ventás a cada lado con linteis rectos e enreixado decorativo de liñas rectas.

Na planta superior atopamos un balcón corrido con balaustres, e no paramento tres portas de linteis rectos. A fachada remata cunha cornixa en voo con ménsulas decorativas con cerramentos lisos de cor ocre e co zócalo e molduras en cor laranxa.

Nos Nº15 e 19 da Avda., atopamos outras dúas vivendas modernistas de similares características:

Constan de dous andares de planta rectangular e estrutura de tres eixos. A vivenda do Nº 19 ten unha porta de acceso na planta baixa rodeada de dúas ventás a cada lado con linteis rectos, mentres que a do Nº 15, dispón dunha fiestra no lado esquerdo e dúas portas de acceso no lado dereito da fachada.

Na planta superior atopamos un balcón corrido con balaustres, e no paramento tres portas de linteis rectos.

A fachada remata cunha cornixa en voo e nunha delas apréciase policromía decorativa nas ventás.

12

(Ubicación no mapa: D6,E7).

13

Entre as vivendas deste grupo, destaca a situada no Nº25, situada xunto con outra vienda acaroadada nun dos testeiros.

Os muros atópanse enfoscados con pilastras decorativas nos esquinais, e na fachada predominan as carpinterías de madeira decoradas con motivos xeométricos e os marcos de cemento.

No andar superior, os ocos posúen balcóns con varandas decorativas, o central sobre ménsulas e os laterais na liña de paramento.

Cabe destacar a profusa decoración o redor dos ocos e sobre os linteis. A cubrición resólvese a dúas augas con tella cerámica curva.

Seguidamente, atopamos outra agrupación de catro vivendas situadas ó longo da estrada, entre os Nº 55,61,64, e 71

Trátanse de vivendas de volumetría sinxela, de dous andares e alegres coloridos con carpinterías de madeira e linteis ornamentados, con molduras de cemento ó redor dos ocos.

Nalgúns casos podemos atopar enreixados de ferro de motivos xeométricos, balcóns sobre ménsulas e balaústres, ou galpóns, coma e no caso da vivenda no nº 61, na que predominan ademais, as liñas horizontais e a decoración con elementos vexetais.

RUTA MARIÑEIRA · O BARRIO DE FONTÁN ·

Continuando o camiño ata chegar ó principio da Rúa Rosalía de Castro, e tomando a baixada á man dereita pola Rúa Camiño de Ferrer, situámonos en pleno Casco Histórico de Fontán, onde antigamente vivían os mariñeiros de Sada.

As vivendas máis antigas eran de unha soa planta cun faiado e paredes de mampostería, con dúas fiestras e contras na fachada.

Grupo de Vivendas na Rúa Camiño de Ferrer

Aquí, no N°33, podemos atopar unha vivenda de estilo modernista de tres andares, onde destacan os linteis con decoración de tipo vexetal coa fachada pintada dun alegre cor verde.

Seguidamente, atopamos no N°32, unha vivenda mariñeira, tamén de tres andares, con unha porta de madeira formada con dúas follas horizontais independentes, e cunha fiestra a cada lado con batentes de madeira. No segundo andar, ábreanse tres portasdair con balaústres interiores, e no terceiro andar, atopamos unha ringleira de xanelas ó longo da fachada, con muros enfoscados e cos zócalos pintados en alegres cores.

Pegada a ésta vivenda, atopamos outra de planta estreita, e con linteis de arco rebaxados e con corredor de madeira na segunda planta ó longo da fachada, apoiado sobre tres canzorros de madeira e con balaústres torneados. No andar superior, atópanse dúas fiestras de madeira e contras cara ó interior, e sobre o terceiro andar, unha terraza con vistas ao mar.

Moi preto destas, atopamos outra vivenda de dous andares na Rúa Encascadoiro N°20, con galería de madeira no segundo andar e antepeitos de madeira en varios corpos de vidro, destacando noutra cor as pezas de madeira.

Seguindo o camiño de losetas, chegamos a Rúa das Flores, onde atopamos outra agrupación de vivendas típicamente mariñeiras, entre os Nº 47 e 41, ademáis das situadas nos Nº 40 e 23 da Rúa Sanjurjo Badía á man esquerda.

Grupo de Vivendas na Rúa das Flores

No Nº47, podemos atopar unha vivenda de dous andares, cunha estrutura de dous eixos no andar baixo e un no superior, con porta de acceso lateral e unha fiestra con contras cara ó exterior. Os linteis e as xambas compóñense de madeira, cos zócalos e ocos pintados noutra cor.

Seguidamente, atopamos no Nº 46, unha vivenda estreita, entre medianeiras de tres andares, no que observamos portasdaire con balcóns e balaustradas de ferro ornamentais. Os muros están enfoscados e pintados cos zócalos revestidos en pedra. Dispón dun volume independente auxiliar no outro lado da rúa formando unha ringleira coas edificacións anexas.

Trátase dun elemento característico do Barrio de Fontán, conservando a idea de caseta para gardar os aparellos de pesca. Na actualidade utilízanse como terrazas, e chegan á cota inferior do paseo marítimo aproveitando a diferenza de altura.

No Nº 43, atopamos unha vivenda de arquitectura típica mariñeira, de tres andares e con linteis de madeira en forma de arco rebaixado e batentes de tres corpos de vidro. Na planta superior atopase un corredor, que se apoia sobre tres canzoros de madeira, e tres esteos que sosteñen a cuberta, entres os que se coloca a varanda de madeira.

Os muros enfoscados e pintados con alegre colorido destacando as pezas de madeira e zócalo.

Nos Nº 44-45, encontramos outra edificación de dous volúmenes con retranqueado e de tres andares cada un, cunha composición dos ocos sobre cada fachada de forma regular. Ambas dispoñen de batentes de madeira, e no segundo andar ábreanse dúas portasdaire e no terceiro, unha galería de madeira e tres corpos de vidro, protexidas con varandas de ferro ornamentais. Fronte a ésta, atopamos outro volume independente.

Ó chegar a unha pequena praza, situada na Rúa da Fonte, podemos contemplar unhas fantásticas vistas ó porto pesqueiro e deportivo desde o “Muro de “Fontán”, o cal foi moi demandado desde o S. XIX, debido aos temporais que asolaban os débiles muros naturais de arcilla.

Continuando dirección Norte pola Rúa Sanjurjo Badía, atopamos outro conxunto de vivendas diseminadas ó longo da mesma.

Esta rúa toma o nome do singular inventor sadense Antonio Sanjurjo badía, nacido en 1837, que era coñecido co mote de “habilidades” pola súa destreza na mecánica.

Emigrou a Cuba, e ó seu regreso a Vigo, constrúe talleres e maquinaria e gaña fama polas súas innovacións técnicas e prácticas, destacando a invención dun submarino que debía servir para a defensa da Ría de Vigo no contexto da guerra hispano-estadounidense de 1898.

12

Continuando por Sanjurjo Badía, atopamos un grupo de vivendas mariñeiras e modernistas, sendo estas últimas, as situadas nos Nº 25, 71, 76, 81, destacando a vivenda situada no Nº 145.

As vivendas mariñeiras situadas nos Nº 68, 117, 131, e as de influencia urbana dos Nº 31, 138 e 139, son outros dos edificios de interese situados nesta área.

Unha das máis destacadas, a vivenda modernista situada no Nº 71, está situada ó longo da estrada, con outra acaroada nunha das medianeiras cunha planta rectangular sinxela e dous andares.

Os muros enfoscados e pintados con alegre colorido, destacando os recercados e molduras de cemento ó redordos ocós, e o zócalo noutra cor.

A fachada ten unha estrutura regular de tres vans e a porta de acceso sitúase no centro, cunha fiestra a cada lado, en planta baixa, e con batentes de tres corpos de madeira.

No andar superior ábreanse tres portasdaire con carpinterías con motivos decorativos.

Teñen antepeitos de balaústres torneados de formigón, situados na liña de paramento, e o balcón en voo sobre a porta de acceso.

A decoración é de tipo vexetal e o remate de fachada consta dunha cornixa moldurada.

A vivenda situada no Nº 145 da Rúa Sanjurjo Badía, dispón de planta rectangular acaroada a outra vivenda e cun anexo de menor altura pertencente á mesma propiedade no testeiro oposto.

A fachada principal é a que da á estrada, ante a que se sitúa un pequeno xardín e un peche que forma conxunto coa propia fachada da edificación.

A propiedade complétase cunha ampla zona axardinada cara ó mar e ata a estrada, na que existen varias especies vexetais de gran porte e que está limitada cun muro de pedra, e consta de dous andares de fachada regular, de tres vans por planta.

No andar baixo sitúase a porta de acceso en posición central, con carpintería de madeira.

No segundo andar ábreanse tres portasdaire con carpinterías de madeira e varios corpos de vidro.

Constan de balcóns con varandas de ferro ornamentais.

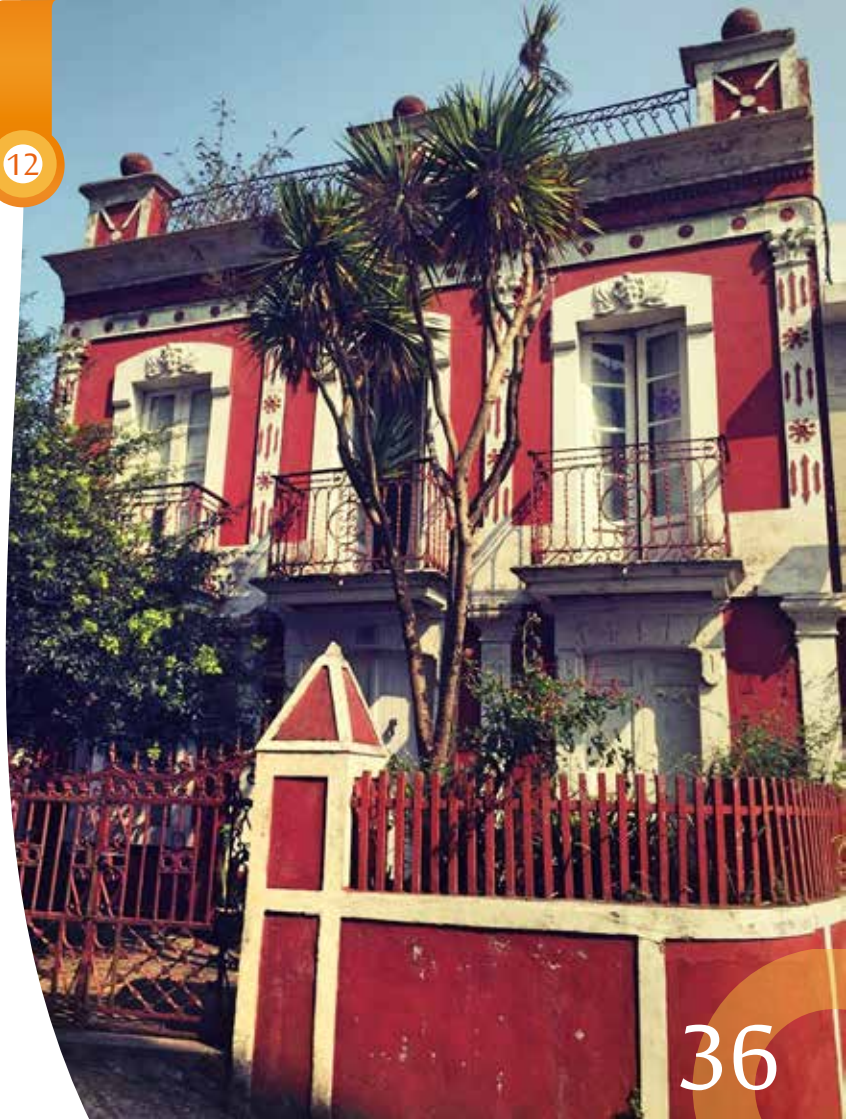
Sobre os linteis existe unha decoración de caras e entre cada oco sitúanse pilastras cunha profusa ornamentación mediante elementos tanto xeométricos, como vexetais, que rematan nunha liña de imposta con flores.

Cabe destacar o remate de fachada con tres machóns decorados con bolas superiores entre os que se coloca unha varanda de ferro, todo isto sobre a cornixa.

Os muros están enfoscados e pintados con alegre colorido destacando algúns elementos en branco.

Volvendo sobre os nosos pasos, tomaremos o desvío á man esquerda, que desemboca na Rúa do Castelo.

12

Grupo de Vivendas na Rúa Sanjurjo Badía

Aquí, nos Nº 139 e 138, podemos atopar dúas vivendas de influencia urbana de dous andares, onde destacan os linteis rectos con balaústradas decorativas en ferro e escasa decoración.

Seguidamente, atopamos no Nº131, unha colorida vivenda mariñeira, tamén de dous andares, entre medianeiras, cunha porta de madeira formada con batentes de madeira e catro corpos de vidro. No segundo andar, ábrese dúas portasdaire con batentes de madeira e cinco corpos de vidro.

Moi preto destas, no Nº117, atopamos outra vivenda mariñeira de dous andares, entre medianeiras e moi estreita, con galería de madeira no segundo andar que abrangue toda a fachada, e con elementos ornamentais.

Grupo de Vivendas na Rúa do Castelo

Tomando o desvío a man esquerda ata chegar a ésta rúa, atopamos dúas vivendas modernistas de dous andares e fachada regular con balaustradas decorativas, a primeira delas, no Nº 135, dispón de linteis rectos e motivos xeométricos, e a seguinte no Nº 127, dispón dunha profusa decoración vexetal executados con molduras de cemento, distinguindo o zócalo do resto da fachada.

A seguinte vivenda no Nº 131, de fachada regular e sinxela, destacan as tres portasdaire con balaustres de formigón e a decoración en liñas horizontais.

Esta, encóntrase entre medianeiras coa seguinte, no Nº 132, de tipo tradicional, de dous andares e tres eixos por planta, nas que as carpinterías orixinais foron substituídas

Ó final desta rúa, atopamos os restos do Castelo de Fontán, antiga batería costeira que xunto coa de Corbeiroa alzouse para protexer a industria de telas e xarcias que abasteceron á Armada Española durante a primeira metade do S XVIII.

Debaixo deste, encóntrase unha caverna coñecida como “A Cova da Anca”, ou “furna de Morazón”, onde a lenda fala dos misterios e encantamentos do lugar, onde se oen queixumes ou que unha lexión de trasgos impiden a entrada ao interior, e no que só uns poucos valentes son capaces de acceder.

Para romper o encantamento é preciso armarse de valor e ir alumeando cunha vela, para pouco despois ser apagada por un soplo invisible, presaxiando males maiores para a persoa que pretenda romper o misterio.

Cóntase que unha das persoas capaces de entrar, sen sufrir terrores ou desmaios, atopou un crucifixo sobre unha pena negra, cuxa imaxe era a que emanaba os lamentos, e logo de apoiar a vela sobre o altar, os lamentos cesaron xunto coa sangue que manaba das feridas na imaxe do Cristo.

Lendas aparte, este lugar de esparcemento, ofrece unhas fantásticas vistas á ría e ao porto pesqueiro.

O visitante pode acceder ás cristalinas augas da praia de Morazón, lugar de entrada de peregríns seguindo o Camiño Inglés ata chegar a Santiago, ou ben continuar pola senda que percorre todo o litoral costeiro: O roteiro homologado “PR-G 96, Sada Costa Doce”.

De regreso pola Rúa de Abaixo, atopamos outra agrupación de vivendas mariñeiras, de dous e tres andares, estreitas e alongadas entre medianeiras con gran colorido.

As situadas nos Nº 89,88 e 85, dispoñen de balastradas de ferro con motivos decorativos e carpinterías de madeira, algunhas dispoñen de bufardas en posición central para iluminar o baixo cuberta, terrazas e volumes auxiliares no outro lado da rúa, servindo de lugar de almacenaxe ou terrazas.

Antigamente os fillos dos mariñeiros ían a escola ata os catorce anos e logo enrolábanse como “rapas de bordo” facendo as tarefas máis sinxelas. Xeralmente os lugares de pesca eran cercanos, preto da ría, por ir en barcos de remos.

A pesca capturada, dividíase en “quiñóns” entre o armador, o patrón e o resto dos mariñeiros, e subastábase na lonxa por medio das “regateiras” que a súa vez, venderían logo nas prazas ou polas aldeas por “pezas” ou “mans”.

O mariñeiro de entón, vestía o gorro ou “sueste”, un chaquetón de hule untado en aceite de liñaza que o facía impermeable, e zocos de madeira.

As embarcacións máis usadas en Sada eran as chalanas, que non pasaban dos tres metros de lonxitude. Estas dividíanse en fondo, costados, estampa, compartimentos e tambuche, que era un pequeno compartimento na proa, onde se gardaban as cordas e toletes.

Outras embarcacións usadas eran os botes, máis redondeados na proa que a chalana e cun tamaño e tres ou catro bancadas, mentres que as bucetas, redondas en proa e popa soían ser de cinco ou seis bancadas e a veces podían levar motor.

Desde este punto, podemos contemplar as fermosas vistas ao porto pesqueiro e comercial, para logo baixar polas escaleiras de volta ó centro urbano.

Dentro dos oficios da pesca, os que se adican ao cerco destacan por usar as “traíñas”, ou a “tarrafa” aparellos usados para a pesca da sardiña. Outros como o racú, a xábrega ou boliche, foron moi usados en Sada.

Aínda hoxe pódese encontrar aparellos como as nasas, para a pesca de langostas, centolas, nécoras e camaróns, o palangre para capturar congrios, a potera para os calamares ou a raña para a pesca do pulpo.

Para pescar as sardiñas, por exemplo, os mariñeiros valíanse do xeito, contemplando o voo das gaivotas, ou ben do “ardor”, ou fosforescencia das augas que xurde cos bancos de peixe pola noite, para logo lanzar os aparellos.

Outra forma era localizar o peixe con “touliñas” (cetáceos que persiguen ás sardiñas facéndoas formar bancos).

Para pescar raías, rodabaños ou centolas, usábase o “rasco”, unha rede rectangular tendida a carón da costa. Para a pesca do congrio, faneca e outros, úsase o “trasmallo”, unha rede de corenta metros de largo, por dous de alto.

Nas casas dos mariñeiros o prato principal era o peixe. As caldeiradas de raia, escacho, merluza ou sardiñas en champlón, os cotenos fritos, parrochas, a xiba con fideos, os xurelos en escabeche, sen faltar o caldo de repolos ou grelos, con patatas e fabas e un bo trozo de touciño.

Hoxe en día, nos restaurantes da zona, poderemos atopar moitas destas recetas típicas, e outras innovadoras, onde degustar os manxares da ría.

A pesares dos cambios na paisaxe e no modo de vida da xente de Fontán, moitos lembran con agarimo “A Moncloa”, a antiga nave de redeiras onde as mulleres elaboraban e reparaban as redes que logo servirían para a captura do ansiado peixe, mentres conversaban en animadas tertulias e compartían as vivencias do día a día.

As redes eran de algodón ou cáñamo e as agullas de madeira, e unha vez confeccionados os aparellos, e pasaban a ser tinguidas nunha caldeira con corteza de pino.

Actualmente, álzase neste lugar, unha moderna instalación deportiva, a sede do Clube Náutico de Sada, referente nas actividades náuticas do municipio.

Outros recordarán tamén as antigas naves de salgadura, cando non existía o dique de abrigo, e debíase acceder evitando as rochas pola estrada de Fontán. ou o mar chegando ás portas das mesmas.

Esta industria conserveira, onde traballaban as mulleres sadenses, floreceu desde o S. XVIII, cos empresarios cataláns ata os anos oitenta do S. XX.

Unha das tarefas máis difíciles nun almacén de salgadura, pola destreza necesaria, era a preparación dos tabales de arenques.

Naquela época era corrente ver nas tendas de ultramarinos os tabales de arenques ás portas dos negocios e que a xente compraba por unidades

Algunhas das fábricas máis coñecidas foron “A Xefa”, polas súas excelentes anchoas, o almacén de “Pancho de Checha” “A Manola” ou a fábrica de “San Claudio/Chiqué”, que exportaban os seus produtos ao resto da Península e ao estranxeiro.

Continuando polo paseo portuario, atopamos unha imponente instalación náutica, con máis de 1300 amarres, onde atoparemos desde asistencia técnica e subministrados para embarcacións, ata cursos de perfeccionamento, catas náuticas, chárter, excursións, ou practicar unha infinidade de deportes náuticos como vela, kaiak, banana, jet ski, windsurf, etc. Durante todo o ano.

Todo isto, fai do Porto Deportivo, un dos máis importantes de Galicia e o norte da Península.

Vivenda na Avda. da Mariña,40 (Casa Pollán)

Rematando o roteiro, e xa de volta no centro urbano, atopamos esta edificación de pranta rectangular formando parte da mazá urbana.

Este edificio modernista, alzado en 1920, foi ademáis de vivenda da familia Pollán, un almacén de viños no baixo comercial.

Consta de catro andares, e baixo cun revestimento de granito que diferenza o seu uso.

Posúe unha composición simétrica na fachada que se remata cun corpo central a modo de torreta, con terrazas laterais a cada lado.

Os ocos son de gran tamaño con balcóns e balaustradas de cemento con elementos ornamentais de profusa decoración vexetal.

Os laterais remátanse con pilastras que abranguen dúas plantas.

A decoración píntase de branco destacando sobre os paramentos pintados nunha cor máis escura.

Trátase dun edificio de grande interese polas súas características artísticas e de deseño.

RUTA MODERNISTA POLO INTERIOR DAS PARROQUIAS

Deputación
DA CORUÑA

TURISMO DE SADA

WWW.SADA.GAL

TURISMO@SADA.GAL

